

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

ИНТЕРВЈУ: МИРОСЛАВ АЛЕКСИЋ, ПЕСНИК

Вранац који је волео попрати три кригле пива недељом

Милутин Ж. Павлов

Крадом је мој, давно упокојени деда, појио враног коња пивом – док је себе, тимарио вином.

Живи у мени еписки упокојено копито враног коња. Ослушкујем топот ноћне месечине у голом прозору равнице. Уздахнем, огрнем се песаницом и чекам судњи дан или спутану граву која ће ме стићи пре свитања у ишчекивању воза у чијем вагону још увек важи повратна карта завичајне утваре у крај пруге чија прагови упиру на фатаморгану Темпшара.

Да, гуђа у мени двојник мога образа, врани коњ је твоја судбина.

Минуле године коњски су обојеве. Ходам зауздан гравом. Копитам кроз живот.

У то далеко коњско око загледам сам и данас. У округлим мркливама мојих беобаца да се паспутити кап коњске сузе. Осећам као да сам јуче изашао из шталске парфимерије. Воњам на јасне устајале детелаве у откоњима шареног руменила оцветалих булки. Многи дане ме загуљено нају између таванских мердевина и фригана враног коња чају би гриву засуту сламом и певом чврсто прстима да зајемо, благим касом, у њаве шаре и даље него што можеш замислити Банат са Бегејом, Дунавом и Тисом уцело, а у очима рогатог овна који је био завидно горопадан спреам елегантном копитања Вршца. Тај наш салашарски Вранац уљудно је тришо фамилијарно сточног магарца. И магарца је, у дубокој тишини очју, враног коња схватао, како ме тај исти коњ благонаклоно прихватао као да сам умњалато теле међу шталским волонима.

Никада ја нисам Вранца везивао уз јасне, повећа карика, ланца за орање, ланцарала је вазда, онако, прикована. Осмехом би га позвао, благим зајдуком оповашајући итчији зов и махнувши левом руком пред крушним очима, па јахање. Елегантно, узвишући врат, шаћуло би оба уха, зањаштало би протресао гриву и чим би, из шталског салаша, зашли у стријке, још увек позлаћене иза летње коксиде раки и јечма, он би спустио губицу с белим бисерним зубима као да је најфотогеничнији глумца осмехутог зочечанства и некако фино би ме главом забацио да јахањем, па голо, атарски касаријом.

Не знам да ли сам ја враном коњу важико као успомена, можда је скривао туђу од сопствених очју, како то коњ и судбински уме да прегрива преко свог трпљења и уморно тврдих копита, али ми је остало у памети његово око да са њим зурум у дивље године које ме сустижу и као да онујским роговима беже из ветеринарског музеја препарираних дивљачи на багровним шумама које се губе иза зачудне фатаморгане опустелог Баната.

И нема тог заборава у потоцу снахатне воде где ћу загубити ту орахову љуску летњег поднева када је мој, давно упокојени деда Вита Пешин, евидентирао у Пореској управи Велике Кикинде, понорном тугом извео Вршца из штале и уздрхталим гласом, гутајући нешто што га је у очима закло, прогортао, попут гаврана:

– Он ти је једини стари сват и кум мога живота – приживиш улар неком пулуцајаном зрнциду.

Памтим. И сповима оверавам успомену. Веје снег и као да ће јуче завејати за сутрашња друм. Пред вратима шталског зида појавио се Вранац. Истрчао сам дечачки разбарушени из зинулог салашарског рагастова, а Вранац је зањаштао гривато оsonoљен и губицом ме благо забацио преко гриве да узјахано зимска белина Баната галопира у небо чије обlake и данас гутаам плаво греленом модрином његових копита за вјени вјеков док трајем словом над широком пустињом разветрене хартије. ■

Посумњам готово сваког дана

У манастиру Базјаш, у оквиру манифестације „Дани преображења Срба у Румунији“, сутра ће новосадском поети Мирославу Алексићу бити уручена Велика базјашка повеља, књижевно признање српске дијаспоре у Румунији, које се додељује писцима из Србије за целокупан књижевни рад и залагање за очување националног бића у земљи и свету. Мирослав Алексић је на нашој културној сцени као књижевник, књижевни критичар, преводилац и културни посленик присутан дужи од четири деценије. Припада генерацији песника која се јавила средином осамдесетих година прошлог века, а свој оригиналан глас нашао је још у првој збирци поезије „Зигурат“. Од тада је објавио десетак поетских збирки а заступљен је у десетак антологија, хрестоматија и зборника у Србији и иностранству. Лауреат је више значајних признања: Змајева награда Матице српске, Драинчеве, Вишњићеве, награда Ленкин прстен, Алексије Везилић, Печат вароши сремскокарловачке, Грачаничка повеља, Вукове награде...

● Упркос низу књижевних признања, које сте добили у Србији, може ли се говорити о томе да Велика базјашка повеља ипак има посебну тежину, будући да долази као признање српске дијаспоре у Румунији?

– Велика Базјашка повеља је свакако једна од најтежијих песничких награда у Срба. И легитиман помет на списак досадашњих добитника то потврђује. Међу лауреатима су: Иван В. Палић, Матија Бећковић, Љубомир Симовић, Бранко Петровић и Миодраг Павловић, да поменемо само најистакнутије. Додељује се тридесет година што је већ озбиљна традиција. Оно што мене посебно радује јесте чињеница да сам као песник присутан и међу српским али и међу румунским читаоцима. Нама, 2022. године сам у Ресинци добио међународну песничку награду Portile poeziei (Капија поезије), а већ 2023. у извору и преводу Ивана Муњана а у издању Савеза Срба изашла је из штампе књига мојих изабраних песама Frunzele amintirilor ofilite (Лишће увелих сећања). Више од тридесет година одлазим међу наше суграђане у Румунији, учествујем на њиховим песничким и другим културним манифестацијама. Ова мени веома драга награда долази као круна на све наведено.

● Колико је за Вас као аутора важан управо аспект очувања културног и језичког националног идентитета?

– На Видовданском песничком бденију у Грачаници ове године свечано ми је уручено књижевно признање Грачаничка повеља. Тако сам овог лета добио две уледне награде које већ у свом називу носе тај дух вере и традиције српског народа. Очување националног идентитета је по мом мишљењу од кључног значаја, а национални идентитет је у највећој мери заправо култура, језик, писмо, уметност, фолклор. Они који нам поручују да национална прошлост није важна, да ћирилица није дигитално практична, да ће поезију ионако писати вештачка интелигенција имају

Фото: праватна архива

идеју да нас обезличи и укључе у пројектовано глобално стадо. И у Мексику и у Јужној Кореји и у Аустралији и у Србији у шопинг моговима купујете исте производе исте марке, једете исту брзу храну, гледате исте филмове, слушате исту музику. Циљ је да и колективно и индивидуално заборавите ко сте и шта сте, тако нећете правити превише проблема великим газдама.

● Током четири деценије дуге песничке каријере да ли је било тренутака када сте посумњали у властити песнички развој, стваралачке фазе, тематске карактеристике које обележавају Вашу поезију?

– Посумњам готово сваког дана. Не знам како размишља онај који верује да је у поезији постао неко ко не греши и хода само по врховима, који мисли да је постао непогрешиви мајстор. Ми можда и срећом не знамо како изгледа наш књижевни развој и куда нас води. Јован Максимовић, наш познати преводилац Достојевског, Толстоја и Тургенева, писао је о томе како је једном посетио Лава Николајевича Толстоја у Јасној Пољани. Питао га је како то да он велики класик, писац књижевно највреднијих и најобимнијих романа, сада пише само неке моралистичке поучне приче. Толстој му је одговорио да му се чини да је увек требало да пише само такве приче и да му уопште није јасно зашто је као писац онолике странице протраио на описе некаких балова, хаљина и осталог. Ово је наравно мој цитат по сећању, али сам сигуран да сам верно пренео оно што је руски лав желео да поручи. Посумњао је на крају аутор „Смрти Ивана Иљича“ у смислу и сврху свог целокупног стваралаштва, а ви мене питате да ли сам ја некада посумњао у оно што пишам.

● Адам Загајевски је тврдио да „поезија указује поверење свету, извлочи нас из тесног сфаандра нашег ја, верује у могућност постојања лепоте, у њену трагичност“. Но, у којој мери савремени свет указује поверење поезији?

– Доживљавам као своју ову сјајну мисао Загајевског. Али, кад кажемо савремени свет, онда верујем да и ви и ја мислимо на оне који праве оквире тог света и одређују мере а самим тим диктирају и културну сцену. Поезија није површна а они негују културу површног, виртуелног, завољивог. Песништво је за њих субверзивна активност. Она може да сачува човека у човеку. Да обнавља сву раскош духа све оно божанско у нама. Дакле, зато немају поверења у поезију, Али дивни читаоци постоје слугде и изнова пију са нових извора поезије. И радују се.

А дали су и данашњи песници „чуђење у свету“, како је то писао Антон Барико Шимић?

– Сећам се тог Шимићевог стиха још из гимназијских дана. Не знам да ли сам га тада разумевао као данас. У сваком времену песник је песник. И ако је икада био чуђење у свету и данас је. Ипак, знам зашто ме то питање. Апсолутна надмоћ технологије која иде даље и даље, лишила је свет оног осећања невиности идеје, емоције, мисли. Машине сада све знају, умеју да цртају, пишу, компоњују, певају. Моћни рачунари су постали чуђење у свету. Само нико не зна чему све то и на каквом смо добитку с тим. Мени све више личи на пад у једно софистицирано технолошко робовласничко друштво. Али и у робовласништву су људи дивно певали. И Хомер и Катул...

Мирослав Стајић

МИКРО ПРИЧЕ (2)

Риболовац седи и чека

Пише: Зоран Љубичић

ЧУВАРИ ТРАДИЦИЈЕ

У земљи изврнутих чарапа последњих година је јако топло... Мештани их више не носе, али их редовно перу и изврнуте суше.

МОНАХ

Излази из пећине на стрмој, високој литици. Избледела црна мантија, везана по средини у чвор. Подеране сандале, крпљене небројено пута. Док га гледам схватам да његова одора оспинава моју душу.

ЗВУЧНИ ЗАПЛЕТ

У жучној породичној расправи два повншена тона су се сударила у ваздуху... неким чудом су њихове фреквенције ушле у резонансу, што је довело до подрхтавања дрвених подова у згради.

Сви су помислили да комшија са последњег, трећег, спрата опет има оргије, па су наставили да спавају пренуштајући се еротским спонима...

Свадљиви пар је ушао у собу обложену празним кутијама од јаја и тиме изашао из ове приче.

ДРВОДЕЉИНА ДЕЦА

Мој комшија има 96 година и прави одличне виолине. Када комшија за два месеца напуни 97 година ништа се пеће променити... он је одавно престао да броји године, мада воли да прослави свој рођендан.

То вече он чује своје виолине, где год да се налазе... у његовој глави све свирају исту мелодију, а он их разликује по филесима само њему познатим.

СРАСТАЊЕ

Попут светих људи који су отишли у пустињу, отац Гаврило се осамно у једној папштеној колиби.

Кољба је на врху брда, људи кажу да се тиме приближио Богу.

Он зна да је то чиста случајност. Бога тражи у снаком цвету кога засади, у воћки коју убере, у кози коју помузе. Цео дан га у снаком покрету тражи и предосећа, а онда му се на крају обрати у својим дуготрајним молитвама.

Док он то чини засађено цвеће испуни околину мирисима, зелене воћке преко поћн сазру, а козје млеко се усрн... једнако сваког дана у безвремену без почетка и краја.

ОПРАШТАЊЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ

Затражила ми је опрост. Није рекла због чега, само је изустила: опрости ми.

У мом срцу су севируле две искре, једна радосна, што ме нико сматра достојним да опраштам. Друга, сумњичава, уплашена, питала се шта треба да опростим... чак и помало љутита, јер ми је учињено нешто што треба опраштати.

Као да је приметила мој трепутни расцеп, додала је: опрости ми и због тога.

СРЕДЊИ ПРСТ

Величанствени дочек државног великодостојника по повратку у домовину састојао се од: вишеструких топовских плотуна, свирања његове омиљене мелодије уместо државне химне, клањања и љубљења руке, додиривања врха његових угланцаних ципела носем и преносењем на грбачи до најповијег црног мерцедеса који је чекао у близини авиона.

У лимузини су га чекале две гологузе, и један гологузи за сваки случај, шофер је носио тангу и за њу задепути

колт. Великодостојник није поклекнуо пред искушењима, остао је закопчан, и у кравати, што је код окушаног народа изазвало салву одушевљења. Он им је узвратно осмехом десетогодишњег дечака и подигнутим прстом, имитирајући оца кога су убили на истом аеродрому пре два месеца.

ПОБУДА И ПОТРАЖЊА

Риболовац седи и чека. Код куће породица чека. Комшије такође очекују део уквашене рибе. Колеге на послу, пословни партнери, сви су навикли па свежу рибу.

Рибе које су током година заводеле риболовца, гризу као луде у жељи да му помогну... шн оне, у свој својој мудрости, не схватају да њихове жртве само повећавају људску незаистот.

Цела прича се завршава тиме што је риболовац одлучи да постане риба. Прво ћути месецима и очајнички отвара уста удишући суви ваздух... онда је једног дана скочи у воду, заплива срећно са осталим рибама, махне им репом и загрисе своју сопствену удицу.

Тиме намирује све потребе околине.

КАКО НАПИСАТИ МИКРО-ПРИЧУ

Урипарне инфекције су постале део моје свакодневнице. У данима када је случајно нема, осећам се празним и бескорисним у недостатку одлазана у ве-це.

У таквој ситуацији преставем да пијем антибиотике, инфекција се врати заједно са смислом живота, а периоди између одлазака у ве-це буду тамап довољни да се напише кратка прича попут ове. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Од владике до Господа
Александар Петров
(Агора)

Читалац ће ући у ову књигу есеја и студија кроз капију Његошеве парадигме у српској поезији 20. века и потом наставити читалачко путовање кроз српску поезију пресудног времена Првог светског рата, када су се пренспитивали ставови према смислу поезије, традиционалне као и авангардне. Одатде ће, како вели Кривка Видаковић Петров, читалац прећи у један дружнији тематски пејзаж који чине питања везана за часописе, њихове манифесте, сараднике, теме и разматрања улоге часописа у развоју нових облика писања, полемисања и померања граница критичког размишљања и уметничког стварања... Кад затвори корице књиге, читалац се враћа

„кући“ као после имагинарног путовања, али вероватно с два питања. Прво, пису ли историјска времена видно различита, а теме књижевности изазовно сличне? И друго, шта је то што, и у нашем времену вештачке интелигенције, чини књижевност незаобилазном дестинацијом?

Виолончело у парку
Милан Белегишанин
(Академска књига)

Пред очима Шетача усамљеника који је одлучно да пре-крати властито трајање укрштају се у сложеном препли-тању, попут мелодија за виолончело које се нижу једна за другом, трагичне, страшне и трагикомичне жи-вотне приче Белегишанинових јунака, пише проф. др Љиљана Пешикан-Љуштановић. Лајтмо-тивски из Другог светског рата и грађанског рата деведесетих, у безвремени простор парка улазе трагична и недужна деца рођена из ратних силавања – невољена и нежељена, увучена у мрежу мржње и освете и болно жиго-сана трагиком свога порекла – Лејла и мајка несудоног самоубице, али и сповидне, белим цве-том обележене фигуре на граници јаве и сна.

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Налет мисли и осећања

„То сам ја, Оче мој: разговори са Селимиром Радуловићем“, Милош Јевтић
(Народно дело, Београд, 2025)

Пише: Љиљана Никић

Колекција „Одговори“, која до сада броји 237 књига разговора са значајним личностима које су оставиле трага како у књижевности тако и у многим другим сферама, представља културно и духовно благо које би, ако не свака кућа, требало да поседује свака библиотека на овим просторима. Највећу захвалност за то дугујемо аутору колекције Милошу Јевтићу, новинару, уреднику, књижевнику и публицисти, који је својим препознатљивим умноженим литалачким изазовима (С. Радуловић), водио своје саговорнике кроз њихово стваралачко животно искуство.

„То сам ја, Оче мој: разговори са Селимиром Радуловићем“ јесте 237. књига по реду у којој је, како и сам наслов најављује, Милош Јевтић разговарао са књижевником Селимиром Радуловићем. Књига садржи разговоре вођене крајем 2016. и почетком 2017. године, потом крајем 2024. и почетком 2025. године. Овај дијалог обогаћен је и употпуњен и блоком фотографија које је Селимир Радуловић одабрао за потребе књиге, али и подстицајним уводним текстовима Ивана Негриширица и Јелене Марићеве Балаћ који читаоце уводе у свет стваралаштва овог књижевника.

Негриширица значај ове књиге саставља у томе што је, вођен Јевтићевим питањима, Радуловић успео да оцрта сопствени аутобиографски кроки, али и да искаже свој поетички кредо, поглед на српску културу и своје разумевање националне и интернационалне историјско-политичке ситуације. Марићеве Балаћ, пишући о другом, допуњеном издању разговора, истиче да је кроз књигу осветљено више питања везаних за живот, стваралаштво и прегалаштво на пољу културе Селимира Радуловића, на основу чега читаоци и струка могу оформити мишљење о њему. Милош Јевтић, пак, указује на чињеницу да ће књига, поред тога што читаоцима приближава један песнички свет али и увид у многе актуелне национално-духовне теме, посебно бити важна за издаваче и библиотекаре јер се у њој налазе вишегодишња Радуловићева искуства у културно-друштвеном животу.

Одговори Селимира Радуловића предани су, како и сам истиче на почетку књиге, *налету мисли и осећања* („Радујем се суочењу с Вашим (препознатљивим) умноженим питалачким изазовима, смогућношћу да их предам *налету мисли и осећања*, укротим и усме-

рим словима, да именујем све боје света, са свешћу, наравно, да је једна слава сунца, а друга месеца, да све звезде, велике и мале, не носе исту славу“).

Лирици, онда када је реч о ремијисценцијама на детињство и одрастање, испрени, онда када је реч о саставању актуелних национално-духовних тема, одговори Селимира Радуловића откривају естетик његовог бића.

Реминисценције на детињство и одрастање откривају се кроз анегдоте, али и кроз болна искуства која ће касније имати утицаја на Радуловићеву стваралаштво („На првој години студија, у другом семестру [...] умрла је, након држе, петогодишње, болести, наша најмлађа сестра, а именом Јелена“). То је био жесток ударац у темеље прилично хомогене патријархалне породице. Наш отац сав од треперење душевности, није прихватио да је остао без детета. Отишао је за њом за мање од годину дана, безутешан, што своје најмлађе дете није отргао из загрљаја смрти. Те 1974. године: сазрео сам, чинило ми се, више него за минути двадесет година. У књизи поезије, насталој средином деведесетих година прошлог века, опевао сам опрштају са сестром (*Сестра, у слуп*) и с оцем (*Почивај у миру, оче мој*)“).

Радуловићев одговори, и у првом и у другом сегменту књиге, често су прожети призивањем цитата стваралаца који га инспиришу. Кроз ту призм, између осталог, размишља о завичају („Завичај није *идида*, он има у себи *нешто што је избегнуто* (Теодор Адорно)“), поезији („Поезија се рађа у игри и наставља да живи од облика *игре*, али не као *жива воћка која се одваја од матере биљке*, већ се *развија у игри и као игра* (Јохан Хуизинга)“), савременом човеку („Савремени *огатљени* (тобалистички) *човек*, већ сам поменуто речи Александра Швемана, воли читав свет, а не воли ниједног човека“).

Други сегмент књиге садржи разговоре вођене крајем 2024. и почетком 2025. године. Према речима Јелене Марићеве Балаћ, питања у овом сегменту усмерена су на осветљавање Радуловићевог песничког дела у контексту савременог српског песništва, осветљавање савременог света и кроз призму добијених награда. Ова *отворена књига разговора* (Ј. Марићеве Балаћ) завршава се песмом „О, нек дође ноћ бела, од онега, белог, белга“, испианом Радуловићевом руком, што је део традиције едиције „Одговори“.

Дакле, на крају свих питања стоји поезија као одговор – песма (како је и сам Милош Јевтић констатовао у једном од питања) коју песник нуди као *светачку одежду да изајемо из наших оскудних времена*. ■

ВИШЕ ОД ИСТОРИЈЕ: СРБИН, РИМСКИ ПАПА (1)

Свилановић постаде Сикст V

Пише: Мила Михајловић

Мало ко код нас зна да је један од најзначајнијих римских папа у историји и први папа Словен био Србин који никада није заборавио своје порекло. О томе постоје бројна поклапајућа сведочанства. Пре свега, документује га у свом главном делу *Љетопис црковин*

Лидрија Змајевић (Пераст 1624 – Паштровићи 1694), истакнути српски бароки књижевник, надбискуп барског и примас српски. *Љетопис црковин* је написао на „словинском“ језику, упоредо ћирилицом и латиницом, а пуни наслов његове главице *Љетопис црковина старог и новог закона света и крепосна држава словинско-латинска*. Ту Змајевић наводи да је папа Сикст V „од оца Петра из Бјелских Крушевица, села у Боки од Котора, недалеко од Пераста, нашега мјеста, гдје и данашњи дан Папића кућа зове се, отуда у њој људи њему прилични.“ Змајевић бележи да породица припада православном братству Свилановића које слави Светог Николу.

Српско порекло папе Сикста V потврдио је званично и врховни ватикански суд, Света Рота (*Sacra Rota*). Наиме, папа Сикст V је, пре него што ће постасти папа, 15 година био кардинал-титулар цркве светог Јеронима у Риму, цркве светитеља српског порекла, коме су српски досељеници у Рим средином XV века од Ватикана измолити дозволу, па подигли и посетили цркву. Знајући за српско порекло тада бискупа, Феличеа Перетија, папа Пије V га је 1570. године именовао за кардинала и за наслонну цркву му доделио „илирску“ цркву светог Јеронима, функцију на којој ће бити пуних 15 година. Као папа, Сикст V ће ову цркву обновити и она ће бити једина црква коју ће овај папа урбаниста из темеља реконструисати, архитектонски али и административно. Наиме, одредио је да чланови Каптола, свештеничке заједнице ове цркве, могу бити искључиво из српског народа (*nationis Illyricae* – како је гласио службени назив српског становништва) и да морају да знају свој матерњи језик. Будући да су припадници и других словенских покрајина желели да постану чланови светојеронимског Каптола, ватикански суд је требало да одреди територију порекла са које се може постати члан Каптола. Тако је 1675. територија Илирије и судски заванично утврђена, (Далмација с Истром и Котором, Босна и Славонија), уз прихватање и допуноског тумачења судског адвоката Алесандра Сараченелија које гласи: „Свима је веома познато да се у Апулији, Апурици,

Калабрији, Маркама и другде, налазе многе српске (*Illyricas*) насебине с оне стране Јадранског мора, међу којима се (људи) не служе другим језиком до ли српским, као што је био случај с оцем Сикста V, јер је био Србин (*cum esset Illyricus*): он је дошао живети у Гротамаре, близу Јадранског мора, онде се оженио и родио му се споменути син Сикст.“ Тако је врховни папски суд утврдио да је Сикстов отац био Србин, да је говорио српским језиком и да није познавао италијански језик. И још нешто. Када је 24. априла 1585. Феличе Перети изабран за папу, кажу да је за папско име намеравао да узме име *Илирико I* у част свог земљака, светог Јеронима, и у славу свог порекла.

Вратимо се повести Србина коме је историја наменила да постане један од највећих папа у историји. Када су крајем XV века Турци окупирали залеђе Боне Которске, Сикстов отац се оклопио у франјевачки самостан у Котору одакле га је свештеник Маријани одвео преко мора у избеглиштво у данашњу покрајину Марје у Папској држави, где су још од ранијих векова постојале српске насебине, о чему постоји обилна архивска грађа. Населио се у месту Гротамаре (*Grottammare*) за које Лидрија Змајевић наводи да „тамо живе искључиво шизматици (тако су у то време католици називали православце). Оженио се Италијанком Маријаном де Фронтило и 13. децембра 1520. им је рођен четврти син коме су дали име Срећко (на италијанском Феличе). Ради уписа у црквене и административне књиге, глава нове породице је, према тадашњем обичају да презиме треба да упућује на место рођења, превео на италијански име села Крушевица из ког потиче (Крушевица, Крушчица је на италијанском *peretta*) и тако формирао породично презиме, па је будући папа Сикст V рођен као Феличе Перети.

Породица је била сиромашна, било је много деце и није могло да обезбеди egzистенцију за све њих, па је Феличеа ујак франјевач узео код себе у оближњи манастир Монтапо. Дечак је имао само девет година. Одмалена навикнут на калуђерски живот, а по природи бистрог ума, са четрнаест година се замонашио, а франјевци су га послали на школовање. Изучио је школе у Ферари, Болонји, Риминију и Сијени. У Ферму је докторирао теологију. Заређен је за свештеника 1547. године. Већ 1566. је постао бискуп, а 1570. кардинал, када је за наслонну цркву добио илирску цркву светог Јеронима. За папу је изабран 24. априла 1585. године и сматра се за једног од најуспешнијих ватиканских духовника свих времена. ■

ПОСТАПОКАЛИПТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА

Планета земља као имагинарни простор

Међу многим интригантним умовима који су свој век оцивели на Земљи током миленијума трајања људске цивилизације, egzистирао је и тзв. филозоф Платон који је, први у људском роду бар колико је (било) знано, уочио разлику између логичке и метафизичке спознаје предмета и идеје. Тја, изгледа да је апстрактна суштина од самог почетка била проблем, људском уму готово неразреша интелектуална енигма, јер је непремостива препрека како оно што је именовано а није стварно, поимати као постојеће?

Отуд и „идеја“ као појам који уноси додатну пометњу у свет реалног, црно – белога света (хм, можда би то разрешило на пример извесни Де Крешенцо, можда кокошку можете стрпати у лонац, скувати супу и најести се, али како да се наједете од идеја – представе – кокошке?).

Идеја се, у сваком случају, односи на апстрактну суштину, а хиљадама година Земља настањена живим бићима заправо није одговарала тој лагодној суштини удисања и издисања смена бескрајних, бесконачних генерација људи. Зато је спознаја „идеје“ била и отежана и несавршена, али са ишчезнућем последњег Човека, идеја је најзад постала објашњива и разумљива. Јер Земља, напуштена од људи, претворила се, најзад, у нематеријалну идеју, у имагинарни виртуелни простор који тек сад, напуштен од свих (живих) аватара, може себи да допусти да плаче за станарима који јој никада и нису били потребни.

Каква дивота обићи напуштене вртове, опустеле градове, празне луна-паркове, некорисне космодроме, мотеле и старачке домове без трага живота.

Каква дивота, али ником доступна, јер никог више и нема, крај је давно уследио и то не само на нивоу идеје.

Ђорђе Писарев

САВРЕМЕНИ ПЕСНИЦИ, ИЗ РУКОПИСА

Саша Радојчић

ДВА ЖИВОТА
у ствари
све је тако једноставно

има један живот
који хоће у реч
гура се и намеће

и има један други
који се тога клони

песма је њихов разговор

НА ПРВО МЕСТО

јесте и ја сам
признајем спремно
век свој проћердао
на песму и друге
ситне погодности
на мала задовољства
која се врхуне у томе
да реч клизне на
право место
и остане тамо
као да никад није
могло другачије
као да од свих места
на белом свету
само ту припада
и то та реч
ниједна друга

ПРВИ ЧИТАЛАЦ

ако напишем песму
да ли сам њен први читалац
или сам за оно што чиним
само делимично одговоран
као отац чија деца
одлазе својим путем
у сопствене животе
испуњене радостима и
тешкоћама које нису његове
на које нема права
а које ипак прати поиздаље
и ту се сличност окончава
јер деца умеју да буду боља
него што заслужујемо
песма то не уме

ХОЋУ НЕЋУ

у овој песми нећу поменути
оно што обично помињем
савезића и ратове
душу и ватру
нећу поменути ни песму саму

нећу поменути ни оно
што обично не помињем
кранове јабуку ватрогасце
ни светитеље нећу поменути
иако се римује са весеље

нећу поменути ништа
очекивано
нећу ништа неочекивано

ништа од оног што хоћу
само оно што нећу

СВЕЛОСТ ЈЕЗИК И ЈОШ ПОНЕШТО

а оно најважније
оно услед чега било шта
постоји

као што одраз
зависи од површине огледала

невидљиво је
недодирљиво

као сама светлост
као језик и још понешто

ГРАМАТИКА РЕТОРИКА

одавно сам одустао од покушаја
да додирнем ствари
њихове границе су порозне
оне улазе једна у другу
мењајући обриси и боје

одустао сам и од покушаја
да додирнем душу
која није моја
ватру која гори другим
пламеном

и шта ми је остало
граматика реторика
неколико научених гестова

и поверење без разлога
једнако ваљано као и

одсуство поверења

БРБЉИВЦИ

ох свет је причљив
сваког тренутка
нешто ми говори
дошаптава се са мном

узвраћам му на исти начин

неко са стране би помислио
да иза свих тих речи
има неког скривеног реда
да је на делу споразум
да све то нешто значи

али заправо свет и ја
само брбљамо
један другоме шапћемо
којекакве бесмислице
као што то чине заљубљени
и они који су с ума сишли

МУДРАЦ ИЗ ВОДОВОДА

до мене је стигао по најјачем сунцу
млађи човек који читава водомер

осмехнут очигледно
задовољан животом
светом својом младом женом

која га чека са се врати с посла
па да се упусте у какве лудорије

кад га упитам како подноси
ову врелину
одговара ми једнако ведар

не може се а мора се

дођавола дечко помислих
у пар речи
рекао си оно око чега се вртим

читаво преподне излазим из куће
улазим па тако више пута

просто земља гори додајем
чисто да моја буде последња

погордио сам се узохوليو
најзад имам песму

УЗ КАПИТАЛНУ АНТОЛОГИЈУ ГОЈКА ТЕШИЋА

На каруселу авангарде

Писац: Јасна Кујунџић Јованов

Збирка текстова *Антологија српске авангарде* коју је сачинио ауторски двојац Гојко и Ива Тешић представља још један од многобројних корака ка заокруживању литерарних домета, неће бити претенциозно да се каже, најзначајније епохе српске књижевности у најширем обиму тог појма.

Гојко Тешић (1951), књижевни историчар, критичар, полемичар, уредник многобројних издања и часописа, универзитетски професор, присутан је на југословенској и српској књижевној сцени више од пола века. Већ 1972. а потом и у наредне две године (за израду библиографије Мирослава Крлеже) добио је Октобарску награду намењену стручним и научним радовима студената. Још тада се могло наслутити у ком правцу ће се кретати његова каријера. Као књижевни историчар од најранијих дана бавио се литературом прве половине двадесетог века, у начелу оном с предзнаком авангардног, а с посебним освртом на тада заборављене или скрајнуте ауторе, попут Драгана Алексића, Станислава Винавера, Станислава Кракова или Радета Дралица, кроз монографска издања, или збирке текстова провокативних наслова (попут тротомног издања *Зли волшебници, полемике и памфлети у српској књижевности или Утулена баштина*) те жанровских целина *Књижевна критика између два рата*, *Авангардни писци као критичари*, и *забрањени критички радови*, *Антологија песничтва српске авангарде: 1902–1934* *Откровења & приначења*, *Антологија српске авангарде приповетке (1920–1930)*, *Српска књижевна авангарда (1902–1934)*, *Српска авангарда у полемичком контексту* и других. Такође, приредио је, међу осталима, изабрана дела Драгише Васића, Станислава Кракова, Милоша Црњанског, Радета Дралица, Коче Поповића, а уређивачким послом се бавио у великом броју часописа (од којих је неке и основао), као и значајних књижевних едиција. С посебном пажњом бавио се стваралаштвом дадаисте Драгана Алексића, коме је посветио и једно од последњих издања *Какоте-драгост*. Тешко је набројати све поименце, као и многобројна признања која је за свој рад добио.

Ауторка која је допринела реализацији најновије збирке текстова *Манифести српске авангарде*, доказ да се афинитети најзначајније формирају у породици, Тешићева кћерка и сарадница у више издања, Ива Тешић (1986), научна сарадница на Институту за књижевност и уметност у Београду, определила се за баљвање готово идентичним периодом, те је неминовно да је истраживала опусе аутора као што су Мирослав Крлежа, Милоша Црњански, Јосип Кулушчић, Матош, Ујевић, Скерлић, Владан Десница, Винавер, а сачинила је и *Селективну библиографију Гојка Тешића*. Међу првим заједничким радовима запажен је, већ поменут, недавно објављен

зборник текстова Драгана Алексића *Какоте-драгост*.

Први том *Манифеста српске авангарде (1902–1923)*, а за очекивати је да ће и други следити исту основу замишља, тежи да из основа измењив уврежено схватање манифеста, као програмског текста који појашњава и залаже се за одређену појаву или правац, те да под појам манифеста уведе најразноврсније књижевне родове и репродукције штампаног као и ликовног материјала. У самом садржају наслов целине је преиначен у *Манифести и програмски текстови српске авангарде (1902–1934)*, те је подељен у два кључна поглавља: *Први део: Пустите ме како ја хоћу (Предавангарио раздобље: 1902–1917)* и *Други део: Укус се мења, укус се мења (Авангарда двадесетих и тридесетих година: 1919–1934)*. Манифестном и програмском делу претходи *Пролог* у којем аутори

Адријан Маринио, Александар Флакер, Драган Б. Бошковић и Бранислав Облучар с различитих мотришта разматрају теорију, историју и поетичко-политички идентитет манифеста.

На ова разматрања надовезују се пионирски текстови српске књижевности: приповести, поезија, програмска разматрања (посебно она из домена модернизма), естетичке студије, илустрације, од аутора рођених углавном крајем деветнаестог века и њихових текстова насталих до завршетка Првог светског рата. Међу њима су Милап Ђурчин, Сима Пандуровић, Митриновић, Сибе Миличић, Винавер, Светислав Стефановић, Бранко Лазаревић, те Иво Андрић, Црњански и Тодор Манојловић. Генерацијски тој групи припада и већина авангардиста двадесетих, попут Љубомира Мицића, Бошка Токића, Бранка Ве Поланског, Дралица, Растка Петровића, Душана Магића, а на прелому векова животну причу започињу Милап Дединац, Марјан Микац и Драган Алексић.

Не бавећи се „измима“ (али су јасно препознатљиве разлике између експресионизма, конструктивизма, дадаизма, освета надреализма) аутори су свој избор осмислили као изазов акрибичном читаоцу који жели да проникне у сложене литерарне процесе. С друге стране, представљен је огроман корпус књижевних домета побуне у српској литератури, а стотину и више година посматрају уназад, овај избор својом разноврсношћу, жанровском слојевитиошћу, програмским карактером текстова који суштински пишу само манифести, као и манифестном борбеношћу ових занимљивих остварења и високом дометима, дају за право ауторима избора да их подведу под категорију наведену у наслову књиге. ■

ПОЗОРИШНИ ПУТОГИСИ

Прстеновање у Крагујевцу

Писац: Александар Милосављевић

Није прошло ни петнаестак дана од када смо драмска уметница Искандра Ференчина, редитељи Влатко Илић и Ђорђе Нешовић, директор крагујевачког позоришта Александар Штајн и ја завршили жирирање за награду „Статуета Јоаким Вујић“ и одлучили да лауреати буду Горица Поповић и Битеф театар, када су ме изненада позвали Крагујевчани. Нешто није уреду, питам забринут, има ли неких проблема са „Статуетом“, највећим признањем које Књижевно-српски театар додељује актерима домаћег позоришног живота и заслужним театарским институцијама? Не, веле ови, него их занима колики је обим мог домаћег прста леве руке. Био сам запањен. Покушао сам да проумим како немам намеру да се поново желим, али су саговорници одмах разрешили моје недоумице: управа крагујевачког позоришта одлучила је да овогодишњи лауреат „Златног прстена са ликом Јоакима Вујића“, по значају следећег признања које додељује Театар, постанем баш ја. Додела „Статуете“ и „Прстена“, као и осталих годишњих признања Позоришта, заказана је за Срећење, 15. фебруар, на Дан Књижевно-српског театра. Долазак студената у Крагујевац је, међутим, оправдано одложио ову свечаност.

Једнаест и дан маја и ја, ево, возим ка Крагујевцу на доделу признања. Не журим јер знам пут и пажљиво сам планирао да у град на Лепеници стигнем на време. Док возим не могу да се не присетим својих ранијих долазака у Крагујевац. А тамо сам путовао из различитих разлога, најчешће као позоришни критичар да гледам представе и о њима пишем. У Крагујевцу сам говорио и о представама приказаним на разним тамошњим фестивалима као водитељ и учесник фестивалских округлих столова критике и трибина. Бивао сам у овом граду и као члан позоришних жирија, али сам био и део ауторског тима који је у Књижевно-српском театру правио представу. Адаптирао сам, наиме, Брехтов комад *Галилејев живот* и био драматург у тиму редитеља Небојше Брадића. Крагујевачким позоришницима сам помогао да концептирају и реализују Јоаким фест, али сам писао и текстове за монографије у издању Театра о лауреатима „Статуете Јоаким Вујић“, рецимо о Мирку Бабићу, Милени Дравић, Ренати Улмански.

За ово позориште нисам везан само из личних мотива него и због чињенице да оно редовно пријављује представе за Критичарски караван, пројекат Удружења позоришних критичара и teatroлога Србије, чији чланови походе театре Србије (у које су позвани) – не и београдске и новосадске, који су по правилу стално у фокусу пажње јавности и критике – да би и на тај начин афирмисали театарски живот изван два наша највећа културна средишта. Крагујевчани нас сваке године позивају да видимо њихове представе, али су спремни и да, када се завеса спусти и позорница (привремено) опусте, са критичарима о њима отворено дискутују. Показало се, макар по мом мишљењу, да овакви разговори продубљују и учвршћују поверење између театарских стваралаца и критичара, да релаксирају по инерцији затегнуте односе између ова два тора нашег позоришног живота и тако релативизују уврежену предрасуду да су критичари пресудитељи а стваралци незаинтересовани за критичарско мишљење.

За мене „Прстен Јоакима Вујића“ има још једну, посебну димензију. Најзначајнији период моје управничко-директорске и менаџерско-уметничке каријере везан је Српско народно позориште, наш најстарији професионални театар који континуирано постоји и професионално ради од 1861. године – прво у Угарској, затим Аустроугарској, дакле државама у којима су Срби били мањина, потом у свим Југославијама, а сада и у Србији. Књижевно-српски театар је, с друге стране, основан много раније, али баш у Србији. Прве представе театра чији је оснивач Јоаким Вујић, с правом назван оцем српског позоришта, приказане су фебруара 1835. у време одржавања Срећенске окупштине. Даља повест крагујевачког театра бременита је подацима о прекојима рада, дужим или краћим паузама функционисања, но једном започет процес прављења и приказивања представа временом је резултирао успостављањем стабилних критеријума на којима се и данас темељи тамошњи репертоар, учвршћује се и непрестано успешно обнавља ансамбл и, што је подједнако важно, одвија се процес формирања позоришне публике. Све ово је утицало на чињеницу да је већ деценијама Крагујевац извориште увек нових нараштаја наших најбољих глумица и глумаца – од Мије Алексића, Добриле Шокице, Симе Јанићијевића, Бранислава Циге Јеринића, Ђилјане Крстић, Љубомира Убавића Пенцудле, Милодрага Андрића, Драгомира Бојанића Гидре, Мирка Бабића, Давида Ташића Дафа или Горице Поповић, преко представника средње генерације – Милоша Ђорђевића и Ивана Томића, до младих снага на којима данас почива наше глумиште – Иване Вуковић, Николе Ракочевића, Фелипа Ђурића, Марка Марковића, Јоакима Ташића. Многи од поменутих су каријере наставили ван Крагујевца, но изванредан је и глумачки ансамбл који данас носи репертоар овог позоришта.

Тако се још један круг у мојој каријери – од ДНК-а до Књижевно-српског театра – сада затвара спајајући два наша најстарија позоришта.

Све ово имам на уму док возим ка Крагујевцу, док скрећем с ауто-пута, пролазим поред скретања за Бачину и улазим у кружни ток пред Градом. Са овим мислима ћу доћије тога дана изаћи на позорницу да примим Прстен и обратићу се публици. А рекох тада како сам одувек веровао да задатак театра није да нуди одговоре него да поставља права питања властитом времену. Рекох такође и да сматрам како смисао критике није да доноси пресуде него да препознаје питања која позориште поставља и успоставља конструктиван дијалог између критичара, представа и публике. Захвалио сам се крагујевачком театру што је препознао ову димензију мог критичарског ангажмана, но пошто живимо у временима када дијалог у нашем друштву смалаксава а критичка мисао замире, одлике којим сам почастован не доживљавам искључиво као признање намењено мени, него га делим с онима који данас овом друштву и својој епоси постављају права и тачна питања, па тако подстичу дијалог, а самим тим афирмишу и критичко промишљање света у којем живимо. И да – био сам поносан. ■

